

LA POLÍTICA ÉS PEDAGOGIA EN JOSEP PALLACH (1920-1977) IN MEMORIAM¹

Jaume Sarramona

Catedràtic emèrit de la UAB

En molts dels actes de recordatori de la figura d'en Josep Pallach se sol separar la seva dimensió política de la professional pedagògica, però si com deia Campanals la Política és Pedagogia, també podríem afegir que una pedagogia compromesa sempre té perspectives polítiques, i aquest fou el cas del nostre personatge.

Pallach va ser un personatge polític, no hi ha cap dubte, amb un pes específic força important en els anys que va exercir com a tal al nostre país, però mai no va ser un polític sectari en la seva activitat professional, la qual cosa no vol dir que no tingués fortes conviccions personals

Tots els qui vàrem poder conèixer en Pallach sabem que fou una figura molt polièdrica professionalment. El recordem com a professional pedagog, però aquesta denominació l'hem d'agafar en un sentit ampli del concepte. La seva activitat professional es desenvolupa en àmbits diversos del món educatiu:

- Fou psicòleg: com ho prova la seva dedicació a la orientació escolar, que posada en forma de llibre li valgué el Premi Balmanya del 1970 (*Els instituts pilot i la renovació de l'ensenyament mitjà*). També fou encarregat de l'orientació al ICE durant la seva estada a la UAB.
- Fou sociòleg: dedicant-se a publicar i ensenyar sobre política educativa (*La explosión educativa*, 1973)
- Fou historiador: com ho prova la seva tesi doctoral sobre l'aportació dels mestres públics de Girona a la renovació pedagògica de principis del segle XX (*Els mestres públics i la reforma de l'ensenyament a Catalunya*, 1978)
- Fou professor de secundària: ensenyà en instituts a Barcelona i Girona.

¹ Aquest text correspon a la conferència que amb el mateix títol va fer aquest autor per vídeo-conferència el dia 14 de gener del 2021, en un acte organitzat per la Fundació Pallach i el Col·legi de Doctors i Llicenciats de Catalunya.

- Fou formador de formadors: fou subdirector i professor del primer anys de funcionament de l'Escola de mestres i la UAB, a més de professor del Departament de CC.EE.

El meu coneixement personal d'en Pallach ve de compartir docència en l'Autònoma entre 1972-1977, a més de poder considerar que entre nosaltres es creà una confiança i amistat que anava més enllà de la simple camaraderia acadèmica. Una prova d'això fou el viatge fet per ambdós matrimonis als voltants de Paris per visitar centres de formació docent.

Aquells anys setanta foren anys convulsos. Últims anys de la dictadura i mort del dictador. A la universitat hi havia un debat polític permanent, que ho inundava tot. No es podia fer classe i prou. Ens havíem de comprometre i debatre, sempre debatre, fins i tot el concepte de científicitat, que per alguns era patrimoni exclusiu del marxisme. En el pròleg a la publicació de la seva tesi, Salomó Marqués i Marta Ros diuen de les classes d'en Josep Pallach:

“Alguns dies les classes s’animaven extraordinàriament quan alguns alumnes d’idees polítiques diferents de les d’en Pallach exposava el seu punt de vista sobre aspectes pedagògics ... i tots dos s’entestaven en defensar el seu parer. A la fi en Pallach sabia acorrallar al seu oponent, no sempre convençut. Se li notava la dialèctica, l’experiència i l’enorme cultura adquirida a França”

Pallach era docent però alhora un líder, en el sentit més ampli de la paraula. La seva personalitat destacava arreu. Sabíem de la seva trajectòria personal, dels seus passos polítics fora de les aules, del seu bagatge acadèmic elaborat a França i, sobre tot, de la seva personalitat, projectada en el diàleg permanent, en la serenitat i contundència dels seus arguments.

Cal destacar aquesta figura del Pallach dialogant amb tothom. Un docent que volia fer pensar als seus alumnes. Diria que fins i tot li agradava el “cos a cos” en els debats, com assenyalen els seus alumnes. Però sempre fou respectuós amb la discrepància, sense cedir mai a la demagògia. Deia: “el millor mestre s’haurà d’enfrontar alguna vegada als seus alumnes”. I ell ho feu en negar-se, per exemple, a donar l’aprobat general polític del curs 74-75

que es va generalitzar entre els docents a causa de la quantitat de dies de vaga que hi hagué. Altres pocs també ho vàrem fer.

En política educativa defensava una escola pública pluralista, compensadora de dificultats, seguint el model francès. No una escola única, ni la prohibició de les escoles sorgides de la iniciativa privada, com es demanava en algunes organitzacions polític-pedagògiques, però afirmava que amb una escola pública de qualitat serien molt minoritàries les escoles privades.

L'escola a Catalunya havia de ser una escola catalana i en català, dins d'un estat que aleshores demandava que havia d'esdevenir federal. Per això en primer terme calia recuperar les tradicions pedagògiques catalanes, per la qual cosa insistia en les seves classes en les aportacions dels pedagogs catalans i la seva contribució a la renovació educativa.

Amb els esmentats plantejaments, s'incorporà al Consell Català d'Ensenyament, moviment creat el 1976, que aglutinava tot l'espectre polític no marxista de oposició al franquisme. Allà s'aglutinaren polítics com Jordi Pujol, Heribert Barrera, Joan Molins, Antón Canyellas, ... i professionals de l'educació com Maria Rúbies, Joan Triadú, Octavi Fullat, Joaquim Arenas, Josep Oliveres, Ramón Ticò, Pau López ... Aquest autor també hi era i, a petició seva, vaig representar a Pallach en aquella entitat.

Un bon coneixedor del nostre personatge i també amic personal, l'Octavi Fullat, en el pròleg d'un llibre que recull escrits pedagògics d'en Pallach (*Josep Pallach pedagog. Antologia de textos, 2002*), escriu que alhora que era un home tranquil, la seva concepció educativa estava sempre tensa, entre contraris, com una mostra de la dialèctica que va viure intensament el nostre personatge. Dos textos del propi Pallach ho il·lustren bé:

“Dos fets contribueixen a definit aquest conflicte: la contestació per part dels educands i la insatisfacció per part dels educadors”

“Una funció de l'ensenyament és conservar i alhora és missió dels educadors renovar-se constantment. Això fa als docents homes 'agònics', en el sentit unamunesc de la paraula”.

Pel que fa a la possible dialèctica entre el món acadèmic i el laboral, Pallach demanava la seva estreta relació, proclamant la

necessitat de vincular el sistema educatiu amb el món laboral. Deia que el coneixement de la realitat laboral ajudaria a la formació com a ciutadans i a escollir amb millor criteri les opcions personals d'activitat i formació professional.

Com s'ha advertit, els anys setanta Catalunya era en camí de recuperar, gràcies a iniciatives socials, principis de l'Escola Nova d'inicis de segle, que havia estat soterrada pel franquisme i la rutina. Per això en J. Pallach demanava tornar a aproximar-se a l'infant, a l'alumne, com a primer pas d'una pedagogia renovada, cercant alhora un personalisme solidari.

Dins d'aquest personalisme renovador, Pallach veia igualment la necessitat de l'autoconeixement per part de cada alumne, de cada educand, això que ara considerem tant innovador i vinculat a l'aprendre a aprendre. En el seu llibre de *La explosión educativa* afirmava (cita traduïda del castellà):

“L'adquisició de mètodes de treball personal, el coneixement del propi ritme de treball, dels propis gustos i tendències, per a conjuntar-los amb altres membres del grup social en la realització d'obres comunes, serà segurament, una de les exigències de la nova educació”

Tant mateix, Pallach ja advertia de la necessitat de preservar el medi ambient en uns anys de pura expansió industrial, de gran desenvolupament indiscriminat, i demanava que els adults escoltessin les inquietuds d'una joventut que començava a preocupar-se pel tema. Així parla textualment d'una educació ecològica, que inclouria també una educació física preservadora de la salut personal. Dues qüestions, com es pot advertir, de plena vigència i actualitat.

Les aportacions pedagògiques d'en J. Pallach cal situar-les en l'inici dels anys 70, fa mig segle, de manera que no es pot esperar que donés resposta a algunes de les qüestions que l'educació es planteja avui. Amb tot, es pot advertir un clar sentit projectiu dels seus plantejaments com, per exemple, la incidència de la tecnologia i els mitjans de comunicació sobre els infants i joves – i això que no hi havia internet ni xarxes socials-. Així ja destacava que hi havia un excés d'informació que calia seleccionar i valorar, i que aquí els docents tenien un paper important.

Alhora ja va viure la creació de les primeres universitats a distància, l'*Open University* britànica, i es posicionà al respecte admetent les seves possibilitats per als adults, però advertint de la necessitat de les relacions socials i del paper dels docents, que perden pes pel que fa a la transmissió d'informació però el mantenen pel que fa a la necessitat de motivar i d'orientar els aprenentatges. Així ho expressava, amb caràcter general:

“El mestre no és, per tant, qui informa sinó qui estimula i motiva per a la cerca de la informació, qui ajuda a trobar-la, contribuint a la seva crítica i facilitant la reflexió personal de l'alumne...”

No cal dir que per poder afrontar els nous reptes de la docència, ja demanava el 1970 una formació universitària per a tot tipus de docents, a més de l'estrictament pedagògica.

També podem trobar posicionaments pedagògics sobre temes de permanent debat, com és el cas del paper de la memorització en els processos d'aprenentatge. Vegem si no resulta actual la següent consideració que al respecte feia en Pallach (cito textual, traduït del castellà):

“Els aprenentatges memorístics tenen un valor real d'entrenament, valor aquest que resulta indiscutible. L'essencial no és allò que es reté, sinó l'exercici de la capacitat de retenció que, sens dubte, és una de les importants del nostre sistema nerviós. A fi de comptes, aprendre significa sempre assimilar, integrar el que s'ha après, de tal forma que es converteixi en instrument de nous aprenentatges”

I què deia en Pallach del treball en equip, tant proclamat actualment en les propostes pedagògiques que es consideren innovadores? Després d'advertir que “avui no és possible en cap terreny de la vida professional, del camp científic, tècnic, ... una obra profunda que no impliqui col·laboració, treball en equip ...” insistia en “ressaltar els valors del grup educatiu com condició essencial per a l'autèntica individualització de l'ensenyament”. I afegia que no existeix contradicció entre ambdós enfocaments didàctics.

Si un docent ha de ser coherent amb les idees que proclama i la vida que porta, en J. Pallach en fou un exemple. Fou exemple de vida senzilla i compromesa, sempre disposat a ajudar als altres, especialment si eren represaliats polítics.

Aquesta personalitat complexa i compromesa d'en Josep Pallach explica que malgrat els anys passats avui encara se'l recordi amb afecte i nostàlgia. I en són bona mostra els noms atorgats a escoles, ICES, sala de Graus de la Facultat de CC.EE. de la UAB, una Fundació i el Premi de Pedagogia que encara es manté sota el seu nom. Avui aquest Premi, que té varies versions, és gestionat per la Fundació Pallach i els Ajuntaments de Figueres, Palafrugell i Begur. Però ja al 1978 es creà un Premi Pallach de Pedagogia, finançat per Edicions CEAC i també la Diputació de Barcelona, que existí durant 24 anys, i que mantingué el seu record en actes de presentació on assistiren personatges públics com J. Tarradelles, J. Pujol, H. Barrera, entre altres.

Recordar a Josep Pallach és un deure que tenim vers persones que, com ell, honoren la nostra història i la nostra tradició educativa. I al fer-ho, crec que també ens honorem com a poble.